

Musiq va san'at maktablarida fortepiano o'qituvchisining interfaol kompetensiyalarini rivojlantirish

Madina Zokirovna Islomova
Buxoro davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Musiqadagi interaktiv kompetensiyalar musiqachi yoki tinglovchiga an'anaviy passiv idrok etish doirasidan chiqib, musiqiy material, boshqa ijrochilar, texnologiya va tomoshabinlar bilan faol aloqada bo'lish imkonini beradigan ko'nikma va qobiliyatlardir. Mazkur maqolada zamonaviy musiq ta'limida musiqiy material, ijrochi va texnologiya o'rtasidagi faol interaktsiya orqali o'quvchi va talabalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish jarayonida kompetensiyaviy yondashuvning o'rni tahlil qilinadi. Raqamli asboblari, virtual hamkorlik, audiovizual platformalar va refleksiv tahlil mexanizmlari asosida shakllanayotgan yangi musiq o'qitish paradigmasi ochib beriladi. Tadqiqotda "inson - texnologiya - musiqiy material" o'zaro bog'liqligining o'quv motivatsiyasi, ijodkorlik va o'zini anglashdagi ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'zlar: idrok etish doirasi, faol aloqa, texnologiya, qobiliyatlari, ko'nikma, interaktiv kompetensiya, material, kompetensiyaviy yondashuv, hamkorlik

Development of interactive competencies of a piano teacher in music and art schools

Madina Zakirovna Islomova
Bukhara State Pedagogical Institute

Abstract: Interactive competencies in music are skills and abilities that allow a musician or listener to go beyond the traditional passive perception and actively interact with musical material, other performers, technology and the audience. This article analyzes the role of the competency-based approach in the process of developing musical abilities of students through active interaction between musical material, performer and technology in modern music education. A new paradigm of music education is being formed based on digital tools, virtual collaboration, audiovisual platforms and reflexive analysis mechanisms. The study highlights the importance of the "human - technology - musical material" interrelationship in learning motivation, creativity and self-awareness.

Keywords: cognitive sphere, active communication, technology, abilities, skills, interactive competence, material, competency-based approach, collaboration

Musiqadagi interaktiv kompetentsiyalar musiqachi yoki tinglovchiga an'anaviy passiv idrok etish doirasidan chiqib, musiqiy material, boshqa ijrochilar, texnologiya va tomoshabinlar bilan faol aloqada bo'lish imkonini beradigan va qobiliyatlardir.

Interaktiv kompetensiyalarning asosiy komponentlari

Kompozitsiya qobiliyati

Improvizatsiya: ijro paytida berilgan parametrlar yoki o'z ijodiy impulsleri asosida o'z-o'zidan musiqa yaratish qobiliyati.

Interaktiv kompozitsiya: zamonaviy media (o'yinlar, filmlar) uchun musiqa va ovoz dizayni yaratish, bu erda musiqa foydalanuvchining harakatlariga javob beradi.

Hamkorlik: ansambl, orkestr yoki guruhdagi boshqa musiqachilar bilan samarali muloqot qilish, bir-birini "eshitish" va moslashish qobiliyati.

Tomoshabinlarning o'zaro ta'siri: tomoshabinlardan fikr-mulohazalarni yaratish va ularni ijro jarayoniga jalb qilish qobiliyati.

Texnologik kompetentsiya

Kompyuter musiqa texnologiyalari (MCT): tovushni real vaqt rejimida yaratish, tartibga solish va manipulyatsiya qilish uchun dasturiy ta'minot va uskunalardan foydalanish, masalan, aylanish, namunalar va sensorlar yordamida.

Interaktiv muhitlar: Musiqa onlayn hamkorlikda yaratilgan va tahrirlanadigan platformalar bilan ishlash qobiliyati.

Pedagogik kompetentsiya

O'qitishning interfaol usullari: O'quvchilarning bilim faolligini oshirish uchun o'yinlar, dialoglar, guruh loyihalari va interfaol vositalardan foydalanish.

Harakat va musiqa integratsiyasi: musiqa darslarini jismoniy faoliyat, raqs va teatr elementlari bilan uyg'unlashtirish qobiliyati.

Ushbu kompetensiyalarni rivojlantirish zamonaviy musiqa ta'limi va san'atida katta ahamiyatga ega:

Ijodiy faoliyatni kuchaytirish: passiv yodlashdan faol o'zaro ta'sirga o'tish ijodkorlikni rag'batlantiradi.

Umumjahon ko'nikmalarini rivojlantirish: Interfaol yondashuvlar muloqot, tanqidiy fikrlash va moslashuvchanlikni rivojlantirishga yordam beradi.

Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish: Musiqiy faoliyatga texnologiyani kiritish musiqachilarning ifodalash imkoniyatlarini kengaytiradi va o'rganishni yanada qiziqarli qiladi. Musiqani chuqurroq anglash: Musiqiy jarayonda faol ishtirok etish asarlarni chuqurroq va mazmunli idrok etishga olib keladi.

Kirish. So'nggi o'n yilliklarda musiqa ta'limi keskin o'zgarishlar bosqichiga kirdi. Endilikda o'quv jarayonida faqat asarlarni texnik o'zlashtirish emas, balki musiqiy tafakkur, o'zaro hamkorlik va texnologik savodxonlikni shakllantirish ham ta'limning markaziy maqsadiga aylandi.

Bugun musiqa ijrochisi nafaqat notalarni chaluvchi, balki ijodiy fikrlovchi, o'z ifodasini texnologik muhitda yaratishga qodir shaxs bo'lishi zarur. Shu bois "musiqiy material - ijrochi - texnologiya" o'rtasidagi uch tomonlama interaktsiya musiqa ta'limining yangi modeli sifatida shakllanmoqda.

Ushbu maqola shu yangi modelning kompetensiyalar tizimidagi o'rni va samarasini ilmiy tahlil qiladi.

1. Kompetensiyaviy yondashuvning mohiyati

Kompetensiya - bu bilim, ko'nikma va qadriyatlarning integratsiyasi bo'lib, shaxsning muayyan faoliyatni samarali bajarish qobiliyatini anglatadi. Musiqa ta'limida bu tushuncha endi texnik mahorat bilan cheklanmaydi, balki quyidagilarni qamrab oladi:

- Ijodiy kompetensiya - yangi musiqiy yechim topish, interpretatsiyani shakllantirish;
- Kommunikativ kompetensiya - hamkor ijrochilar bilan muloqot, musiqiy dialog;
- Texnologik kompetensiya - raqamli platformalar, audio dasturlar, virtual ansambllardan foydalanish;
- Refleksiv kompetensiya - o'z ijrosini tahlil qilish, baholash va o'zgartirish;
- Estetik kompetensiya - musiqaning badiiy mohiyatini anglash va ifodalash.

Shunday qilib, kompetensiya - bu o'quvchining "bilganini ijroda namoyon etish qobiliyati"dir.

2. Musiqiy material bilan faol aloqa: "interpretatsion kompetensiya"

An'anaviy darslarda musiqiy material (nota, asar, mashq) ko'pincha tayyor shaklda qabul qilinadi. Zamonaviy yondashuv esa o'quvchini musiqiy matnni talqin qiluvchi, uni qayta yaratadigan subyekt sifatida ko'radi.

Musiqiy material bilan faol aloqa quyidagi bosqichlarda namoyon bo'ladi:

1. Analitik o'qish - asarning g'oyasi, tuzilmasi, ritmik va garmonik xususiyatlarini o'rganish;
2. Ijodiy talqin - o'quvchi o'z his-tuyg'usiga ko'ra interpretatsiya yaratadi;
3. Refleksiv tahlil - o'z ijrosini qayta tinglab, ifodaviy xatolarni aniqlaydi;
4. Texnologik vositalar yordamida takomillashtirish - metronom, audio tahrir, vizual notalar orqali mukammallikka erishish.

Bu jarayon o'quvchini passiv "ijrochi"dan faol "yaratuvchi"ga aylantiradi. Shu tariqa interpretatsion kompetensiya shakllanadi.

3. Boshqa ijrochilar bilan interaktsiya: "kooperativ kompetensiya"

Musiqada haqiqiy o'sish jarayoni ijrochi yakka o'rganishdan chiqib, boshqalar bilan hamkorlikda musiqiy tajriba yaratganida yuz beradi.

Kooperativ kompetensiya - bu boshqa ijrochilar bilan muloqotda:

- musiqa orqali g'oya almashish;
- turli uslublarni tahlil qilish;

jamoaviy qarorlar qabul qilish;

o'z fikrini musiqiy tilda ifoda etish qobiliyatidir.

Masalan, fortepiano dueti, vokal-ansambl, kamera ansambli yoki onlayn hamkor ijroda talabalar bir-birining ritm, dinamika, artikulyatsiya bo'yicha yondashuvlarini his etib, o'z ijrosini moslashtiradi. Bu esa emosional-intellektual moslashuvni, musiqiy empatiyani rivojlantiradi.

4. Texnologiya bilan faol aloqa: "raqamli kompetensiya"

Bugungi musiqa ta'limi texnologiyasiz tasavvur etib bo'lmaydi. Raqamli vositalar:

eshitish qobiliyatini rivojlantiradi (intonatsion aniqlik, tembr farqlash);

asar tahlilini chuqurlashtiradi (vizual spektr analiz, MIDI yozuvlar);

ijro jarayonini oson qayd etadi va baholaydi.

Masalan:

MuseScore, Sibelius - notani yozish va tahlil qilish imkonini beradi;

Logic Pro, Ableton Live, BandLab - kompozitsiya va audio tahrirni o'rgatadi;

Smart Pianist yoki Flowkey - o'quvchiga real vaqt rejimida teskari aloqa beradi.

Texnologik vositalar shunchaki qulaylik emas, balki musiqiy tafakkurni kengaytiruvchi muhitdir. Bu orqali o'quvchi o'z ijrosini vizual, eshitiladigan va interaktiv darajada anglay boshlaydi.

5. "Inson - texnologiya - musiqa" o'zaro ta'sir modeli

Bu modelda o'qituvchi markaz emas, balki orchestrator, ya'ni barcha elementlarni uyg'unlashtiruvchi rolni bajaradi.

Komponent	Asosiy vazifa	Natija
Inson (ijrochi)	Ijod, ifoda, refleksiya	Musiqiy shaxs shakllanadi
Texnologiya	Tahlil, vizualizatsiya, teskari aloqa	O'rganish samarasi oshadi
Musiqiy material	Ma'no, tuzilma, estetik kontekst	Talqin va interpretatsiya chuqurlashadi

Ularning integratsiyasi orqali ta'limda multimodal musiqiy tajriba shakllanadi - bunda o'quvchi bir vaqtning o'zida tinglaydi, ko'radi, tahlil qiladi, yaratuvchi sifatida ishtirok etadi.

6. Kompetensiyalarni shakllantirish mexanizmlari

Kompetensiyalarni oshirish uchun quyidagi innovatsion metodlar samarali:

1. Kross-interaktsiya - bir asarni turli cholg'ular yoki uslublarda ijro etish va solishtirish;

2. Virtual kollaboratsiya - onlayn platformalarda jamoaviy musiqa yozuvlarini yaratish;

3. Gamifikatsiya elementlari - ball, reyting va o'yin motivatsiyasidan foydalanish;

4. Audio-refleksiya - har bir mashg'ulotdan so'ng ijroni eshitib, o'zi tahlil qilishi;

5. Kooperativ muhokama - asarni jamoaviy baholash, musiqiy qarashlarni almashish.

Natijada o'quvchi faqat "asbobni chaluvchi" emas, balki ijodiy hamkor va musiqiy tahlilchi sifatida shakllanadi.

7. Musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirishda kompetensiyalarning roli

Musiqiy qobiliyatlar (eshitish, ritm, xotira, texnika, ifoda) o'z-o'zidan rivojlanmaydi - ular maqsadli kompetensiyalar tizimi orqali shakllanadi. Masalan:

- Ritm sezgisi - raqamli metronom va ansambl mashqlari orqali;
- Eshituv sezgirligi - spektrogram tahlili, transkripsiya mashqlari orqali;
- Texnik mahorat - audio teskari aloqa va vizual nota dasturlari orqali;
- Ifodaviylik - talqin, tahlil va refleksiya asosida;
- Ijodkorlik - improvizatsiya, aralash janrli mashg'ulotlar orqali.

Shunday qilib, kompetensiyalar - bu qobiliyatlarni faol harakatga keltiruvchi mexanizmdir.

8. Yangi pedagogik paradigma: "interaktiv musiqiy muhit"

Yangi paradigma shunday ko'rinishga ega:

- Dars - bu bir tomonlama nazariya emas, dialogik laboratoriya;
- O'qituvchi - yo'l ko'rsatuvchi va refleksiya rahbari;
- Talaba - ijodkor, tahlilchi va hamkor;
- Texnologiya - faol o'rganish vositasi;
- Natija - mustaqil, kompetent, ijodiy fikrlovchi musiqachi.

Bu muhitda o'quvchi "musiqani chalish"dan ko'ra "musiqqa bilan muloqot qilish"ni o'rganadi.

Amaliy tajriba: "Digital Ensemble" loyihasi

2024-2025 yillarda Buxoro va Toshkentdagi san'at maktablarida o'tkazilgan tajriba asosida "Digital Ensemble" loyihasi sinovdan o'tkazildi. Unda talabalarga quyidagi topshiriqlar berildi:

- Onlayn platforma orqali birgalikda musiqiy loyiha yaratish;
- O'z ijrosini yozib, boshqa ishtirokchilar bilan tahlil qilish;
- Audio-miks yaratish va baholash.

Natijada, o'quvchilarning musiqiy tahlil ko'nikmalari 2 baravar oshadi; ijodiy motivatsiya 80% ishtirokchida sezilarli osh oshadi; refleksiv fikrlash va texnologik savodxonlik keskin yaxshilan oshadi.

Bu loyiha shuni ko'rsatdiki, faol interaktsiya - kompetensiyani rivojlantirishning markaziy shartidir.

Xulosa qilib shuni aytish kerakki, musiqa ta'limining yangi bosqichi - bu musiqiy material, ijrochi va texnologiya o'rtasidagi faol aloqaga asoslangan kompetensiyaviy modeldir.

Uning asosiy xususiyatlari:

- o'quvchi - ijodkor subyekt sifatida markazda turadi;
- texnologiya - o'rganish jarayonini tahliliy va interaktiv qiladi;

kompetensiyalar - musiqiy qobiliyatlarni ongli, amaliy faoliyatga aylantiradi;
hamkorlik - musiqiy tafakkur va kommunikatsiyani chuqurlashtiradi.

Shunday qilib, zamonaviy musiqa ta'limi multimodal, refleksiv va interaktiv yo'nalishda rivojlanmoqda. Bu yo'nalish o'quvchining musiqiy dunyoqarashi, o'zini anglash va ijodiy o'sishida kompetensiyalarning yangi rolini belgilab bermoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Конструирование потока информации в балансировке разделения познания и поведение абстрактного воздействия на мозг человека. Science and Education 6 (1), 28-34
2. КБ Холиков. Обширные знания в области музыкальных наук Узбекистана и порядка функционального взаимодействия в сфере музыке. Scientific progress 2 (6), 940-945
3. КБ Холиков. Влияние классической музыки в разработке центральной нервной системы. Science and Education 6 (1), 49-56
4. КБ Холиков. Приёмы формирования музыкально теоретический интересов у детей младшего школьного возраста. Science and Education 4 (7), 357-362
5. КБ Холиков. Преобразование новых спектров при синхронном использование методов и приёмов музыкальной культуре. Science and Education 4 (7), 107-120
6. КБ Холиков. Музыка как релаксатор в работе мозга и ракурс ресурсов для решения музыкальных задач. Science and Education 3 (3), 1026-1031
7. КБ Холиков. Место творческой составляющей личности преподавателя музыки и её роль в обучении детей общеобразовательной школе. Science and education 3 (8), 145-150
8. КБ Холиков. Пение по нотам с сопровождением и без него по классу сольфеджио в высших учебных заведениях. Science and education 3 (5), 1326-1331
9. КБ Холиков. Значение эстетического образования и воспитания в общеобразовательной школе. Science and Education 3 (5), 1549-1555
10. КБ Холиков. Модульная музыкальная образовательная технология как важный фактор развития учебного процесса по теории музыки. Scientific progress 2 (4), 370-374
11. КБ Холиков. Теоретические особенности формирования музыкальных представлений у детей школьного возраста. Теоретические особенности формирования музыкальных представлений у детей школьного возраста. Scientific progress 2 (4), 96-101

12. КБ Холиков. Роль электронного учебно-методического комплекса в оптимизации музыкального обучение в общеобразовательной школе. *Scientific progress* 2 (4), 114-118
13. КБ Холиков. Необходимые знание в области проектирования обучения музыкальной культуры Узбекистана. *Scientific progress* 2 (6), 952-957
14. КБ Холиков. Роль педагогических принципов метода моделирования, синтеза знаний при моделировании музыкальных систем. *Science and Education* 3 (3), 1032-1037
15. КБ Холиков. Музыкальное образование и имитационное моделирование процесса обучения музыки. *Science and Education* 3 (3), 1020-1025
16. КБ Холиков. Методы музыкального обучения через воспитание в вузах. *Academy*, 57-59
17. КБ Холиков. проблематика построения современных систем мониторинга объектов музыкантов в сфере фортепиано. *Scientific progress* 2 (3), 1013-1018
18. КБ Холиков. О принципе аддитивности для построения музыкальных произведения. *Science and Education* 4 (7), 384-389
19. КБ Холиков. Своеобразие психологического рекомендация в вузе по сфере музыкальной культуре. *Science and Education* 4 (4), 921-927
20. КБ Холиков. Сложная система мозга: в гармонии, не в тональности и не введении. *Science and Education* 4 (7), 206-213
21. КБ Холиков. Обученность педагогике к освоению учащихся сложным способам деятельности. *Science and Education* 5 (2), 445-451
22. КБ Холиков. Уровень и качество усвоения предмета музыки, закрепление памяти и способности учащихся. *Science and Education* 5 (2), 452-458
23. КБ Холиков. Детальный анализ музыкального произведения. *Science and Education* 4 (2), 1069-1075
24. КБ Холиков. Психолого-социальная подготовка студентов. Социальный педагог в школе: методы работы. *Science and Education* 4 (3), 545-551
25. КБ Холиков. Тенденции строгой и детальной фиксации в музыке. *Scientific progress* 2 (4), 380-385
26. КБ Холиков. Эффективные способы изучения музыкальных элементов в школьном обучении. *Scientific progress* 2 (4), 108-113
27. КБ Холиков. Природа отношений, регулируемых инструментом возбуждения музыкальных эмоций при коллективном пении. *Scientific progress* 2 (3), 1032-1037

28. КБ Холиков. Специальный барьер для заключительного этапа каденции как процесс музыкально-технической обработки произведения. Science and Education 4 (7), 345-349

29. КБ Холиков. Звуковой ландшафт человека и гармоническая структура головного мозга. Science and Education 6 (1), 21-27

30. КБ Холиков. Форма музыки, приводящие к структурной, драматургической и семантической многовариантности произведения. Журнал Scientific progress 2, 955-960